

KPN PENSIOENFONDS

Duurzaamheids verslag

2021

Inhoud

1	ONTWIKKELINGEN 2021	3
2	BELEGGINGSOVERTUIGINGEN EN SPEERPUNTEN	7
3	MVB IN DE PERIODE 2000 TOT HEDEN	9
4	IMPLEMENTATIE MVB BELEID	12
	Pijler 1: Generiek beleid: uitsluitingen en ESG-Integratie	13
	Pijler 2: Stemmen en dialoog	20
	Pijler 3: Thematische speerpunten	24
5	MVB IN WETGEVING, CODES EN CONVENANT	33
	EU Shareholders Rights Directive (SRD II)	34
	De Institutions for Occupational Retirement Provision (IORP) II	34
	Dutch Stewardship Code	35
	IMVB-convenant	35
	BIJLAGE	36
6	Begrippenlijst	37
	Roadmap	39

Ontwikkelingen 2021

Het pensioenfonds publiceert naast het reguliere bestuursverslag een separaat duurzaamheidsverslag over het jaar 2021. Maatschappelijk verantwoord beleggen is al vele jaren een belangrijke pijler van het beleggingsbeleid van het pensioenfonds. Vanaf 2000 voert het pensioenfonds haar eigen beleid, heeft zij dit geleidelijk aangescherpt en sinds 2017 verwoord in een concreet beleidsdocument Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB). Het bestuur sluit hierbij aan op signalen die niet alleen zichtbaar zijn in een brede maatschappelijke context, maar ook voortkomen uit een dialoog met de werkgever KPN NV en deelnemers van het pensioenfonds.

Sturende kracht van geld

Het pensioenfonds gelooft in de sturende kracht van geld om haar ambitie te realiseren door een bijdrage te leveren aan een duurzame samenleving. Het wil zich op het gebied van MVB positioneren in de voorhoede van de pensioenfondsenmarkt. Daarbij heeft het pensioenfonds de overtuiging dat daarmee het risico/rendementsprofiel van haar beleggingen verbetert.

In 2021 is het pensioenfonds samen met Sustainalytics als externe engagementprovider, betrokken geweest bij 4 thematische engagementtrajecten. In een engagementtraject gebruikt het pensioenfonds haar invloed om bedrijven in een dialoog te wijzen op en te helpen bij het verduurzamen van de onderneming. De trajecten zijn gericht op:

- staal- en cementbedrijven met het oog op de klimaattransitie. Dit traject is medio 2021 afgerond.
- bedrijven die gebruik maken van grote waterbassins in Zuid-Afrika en Brazilië ter verbetering van het watermanagement, met als doel het voorkomen van water schaarste in de regio.
- bedrijven die betrokken zijn in de waardeketen van bossen ter verbetering van het bosbeheer, het

aanpakken van ontbossing en het stimuleren van duurzame praktijken om de gevolgen van klimaatverandering te verminderen. Dit traject is in 2021 gestart.

- de ecologische en sociale implicaties van snel groeiende technologische bedrijven als aanjager van de duurzame transitie. De focus ligt daarbij op elektrische voertuigen, windturbines en zonnepanelen. Ook dit traject is in 2021 gestart.

Naast deze thematische engagementtrajecten is in 2021 gestart met ESG-due dilligence. Met dit proces streeft het pensioenfonds in drie stappen naar het reduceren van negatieve impact van de beleggingen. Dit gebeurt door screening van bedrijven op controverses, identificatie door risico-gebaseerde prioritering, wat uiteindelijk leidt tot een dialoog met geïdentificeerde bedrijven over de potentiële negatieve impact. Het pensioenfonds streeft naar het toepassen van herstel en verhaal wanneer beleggingen een negatieve impact hebben veroorzaakt of daaraan hebben bijgedragen.

CO₂-voetafdruk

Naast engagement is in 2021 door het pensioenfonds verder gewerkt aan de invulling van de CO₂-doelstelling.

Het pensioenfonds wenst voorop te lopen ten opzichte van de markt. In 2021 is daarom een verdere stap gezet door de ambitie aan te scherpen. De CO₂-reductie target is aangescherpt naar 55% reductie in 2030 ten opzichte van 2017. De doelstelling gaat daarmee verder dan ambitieuze targets, zoals de Green Deal in Europa (-44% in 2030 t.o.v. 1990) en de Nederlandse ambitie in het klimaatakkoord (-53% in 2030 t.o.v. 1990). Daarnaast is er een tussendoelstelling van -45% in 2025 gedefinieerd en een net zero doelstelling voor 2050 vastgesteld.

In de periode eind 2017 tot en met eind 2021 is de CO₂-voetafdruk met 27% gedaald. Voor het verder realiseren van de doelstelling heeft het pensioenfonds in 2021 een roadmap opgesteld. Daarin is per beleggingscategorie weergegeven wat de huidige doelstelling is met betrekking tot maatschappelijk verantwoord beleggen en welke vervolgstappen het pensioenfonds voor ogen heeft voor verdere verduurzaming. Ook heeft het pensioenfonds stappen gezet door via haar fiduciair manager specifieke CO₂-doelstellingen af te spreken in de contracten met externe vermogensbeheerders. Voor alle actieve aandelenfondsen zijn concrete CO₂-doelstellingen vastgesteld met een CO₂-reductie van 40% tot 50% ten opzichte van de benchmark.

Het pensioenfonds gelooft in de sturende kracht van geld om haar ambitie te realiseren door een bijdrage te leveren aan een duurzame samenleving.

Uitsluitingen

Het pensioenfonds heeft in 2021 onderzoek gedaan naar aanscherpingen in het uitsluitingenbeleid passend bij de ambitie van het pensioenfonds. Uitsluitingen gerelateerd aan kolen en teerzandolie zijn verder aangescherpt. In 2020 mocht nog 20% van de omzet of productie tot stand komen met behulp van deze producten. In 2021 is dit aangescherpt naar 5%. Aanvullend hebben green bonds een andere uitsluitingenlijst gekregen. Omdat het hier specifieke leningen betreft die verduurzaming van bedrijven ondersteunen, wordt niet dezelfde uitsluitingenlijst gehanteerd. Dit om te bewerkstelligen dat bedrijven die om duurzaamheidsredenen worden uitgesloten wel financiering kunnen krijgen om verduurzaming te realiseren.

Voor de beleggingen in obligaties uit opkomende markten hanteert het pensioenfonds een op maat gemaakte benchmark waarbij rekening wordt gehouden met het feit dat enkele landen van het beleggingsuniversum worden uitgesloten vanwege ESG-criteria. Deze criteria waarop landen worden uitgesloten zijn afgelopen jaar uitgebreid, in lijn met de doorontwikkeling van het MVB-beleid van het pensioenfonds. Deze aanscherpingen zijn van kracht in 2022.

VBDO

Het pensioenfonds neemt jaarlijks deel aan het VBDO-benchmarkonderzoek naar verantwoord beleggen door pensioenfondsden. In 2021 is het pensioenfonds gestegen naar plaats 8 op de ranglijst van 50 pensioenfondsden. In 2020 was dit plaats 10. Dit sluit mooi aan bij de ambitie om voorop te lopen in duurzaamheid.

Klik hier om het volledige VBDO-benchmarkonderzoek te lezen.

www.knpnpensioen.nl

Roadmap

In 2021 heeft het pensioenfonds het MVB-beleid geactualiseerd. Maatschappelijk verantwoord beleggen wordt stapsgewijs doorgevoerd door middel van een MVB-cyclus.

Om de ontwikkeling van het beleid beheersbaar te houden heeft het pensioenfonds in 2021 een roadmap maatschappelijk verantwoord beleggen ontwikkeld. Deze bevat per beleggingscategorie de MVB-doelstelling, de bestaande aanvullende MVB-aspecten en een overzicht van toekomstige vervolgstappen. De roadmap MVB is als bijlage bij dit duurzaamheidsverslag gevoegd.

Als ondertekenaar van het IMVB-convenant heeft het pensioenfonds zich gecommitteerd aan de OESO-richtlijnen voor verantwoord ondernemen en UN guiding principles on Business and Human Rights (UNGP's). Op basis van deze richtlijnen heeft het pensioenfonds een ESG-diligence proces ingericht en streeft het pensioenfonds naar het toepassen van herstel en verhaal wanneer beleggingen een negatieve impact hebben veroorzaakt of daaraan hebben bijgedragen.

Daarnaast heeft het pensioenfonds apart MVB-richtlijnen opgesteld voor private equity en vastgoedbeleggingen. Deze richtlijnen worden expliciet gedeeld met bestaande en potentiële vermogensbeheerders die voor het pensioenfonds in deze beleggingscategorieën investeren, met daarbij de vraag zich te conformeren aan de richtlijnen. Niet conformeren kan leiden tot een engagement met of uitsluiting van de betreffende vermogensbeheerder.

Vooruitkijken

In het duurzaamheidsverslag wordt het MVB-beleid en de wijze waarop dit is ingevuld in de beleggingsportefeuille toegelicht. Het pensioenfonds is zich ervan bewust dat dit een proces is dat continu in beweging is en heeft ook voor het jaar 2022 plannen om dit verder te concretiseren. Speerpunten voor 2022 zijn invulling geven aan specifieke impact investeringen binnen de portefeuille. Daarnaast zal gestart worden met de roadmap om onder andere invulling te gaan geven aan de aanscherping van de CO₂-doelstelling.

Beleggingsovertuigingen en speerpunten

A large, stylized number '2' is the central graphic element. It is composed of a thick green stroke for the top curve and a thick blue stroke for the bottom curve, both of which are slightly offset from each other to create a sense of depth or movement. The number is positioned on the right side of the page, partially overlapping the green background.

2

Het pensioenfonds hanteert bij haar beleggingskeuzes een aantal uitgangspunten die van belang zijn voor een zo goed mogelijk rendement tegen aanvaardbare risico's. Het beleggingsbeleid is mede gebaseerd op de beleggingsovertuigingen. Zij zijn een belangrijk onderdeel van het beleggingsproces, omdat zij een kader vormen voor genomen en toekomstige beleggingsbeslissingen.

Het pensioenfonds wil focus houden in de beleggingsportefeuille en dat geldt ook voor het maatschappelijk verantwoord beleggen. Daarom heeft het pensioenfonds binnen het MVB-beleid op duurzaamheid een drietal speerpunten vastgesteld:

Klimaat-thema (energietransitie):

Het pensioenfonds onderkent dat de energietransitie naar een klimaat neutrale economie verstrekende gevolgen gaat hebben voor de maatschappij. Klimaatverandering is onomkeerbaar en heeft invloed op de (financiële) ontwikkeling van verschillende sectoren.

Technologische bedrijven:

Het pensioenfonds heeft bij de totstandkoming van de speerpunten aansluiting gezocht bij KPN. KPN zet technologie actief in voor het verduurzamen van de eigen onderneming. Het pensioenfonds onderkent dat vernieuwende technologische oplossingen een bijdrage kunnen leveren aan de verduurzaming van de samenleving en wenst hier met dit thema invulling aan te geven.

Watermanagement:

Het pensioenfonds onderkent dat watermanagement gericht op betere watervoorzieningen in structureel droge gebieden noodzakelijk is. Dit betreft activiteiten die gericht zijn op schoon drinkwater, minder waterverbruik en minder lozingen. Deze activiteiten bevorderen een betere lokale leefomgeving en afname van voedselschaarste.

MVB-beleid

Als grote institutionele belegger neemt het pensioenfonds zijn verantwoordelijkheid om op een maatschappelijk verantwoorde manier te beleggen. Het pensioenfonds is ervan overtuigd dat daarmee het risico-rendementsprofiel van de beleggingen verbetert en we bijdragen aan een wereld die leefbaar blijft.

In het MVB-beleid is daarom de beleggingsovertuiging over maatschappelijk verantwoord beleggen als volgt geformuleerd:

Maatschappelijk verantwoord beleggen loont en draagt bij aan een positief risico-rendementsprofiel. Als grote institutionele belegger neemt het pensioenfonds zijn verantwoordelijkheid om op een maatschappelijk verantwoorde manier te beleggen, in de overtuiging dat daarmee het risico-rendementsprofiel van zijn beleggingen verbetert en de wereld waarin wij leven leefbaar blijft. De sturende kracht van geld in te zetten voor duurzame ontwikkeling vult het pensioenfonds in door haar middelen maatschappelijk verantwoord te beleggen, waardoor een bijdrage kan worden geleverd aan een duurzame samenleving (impact).

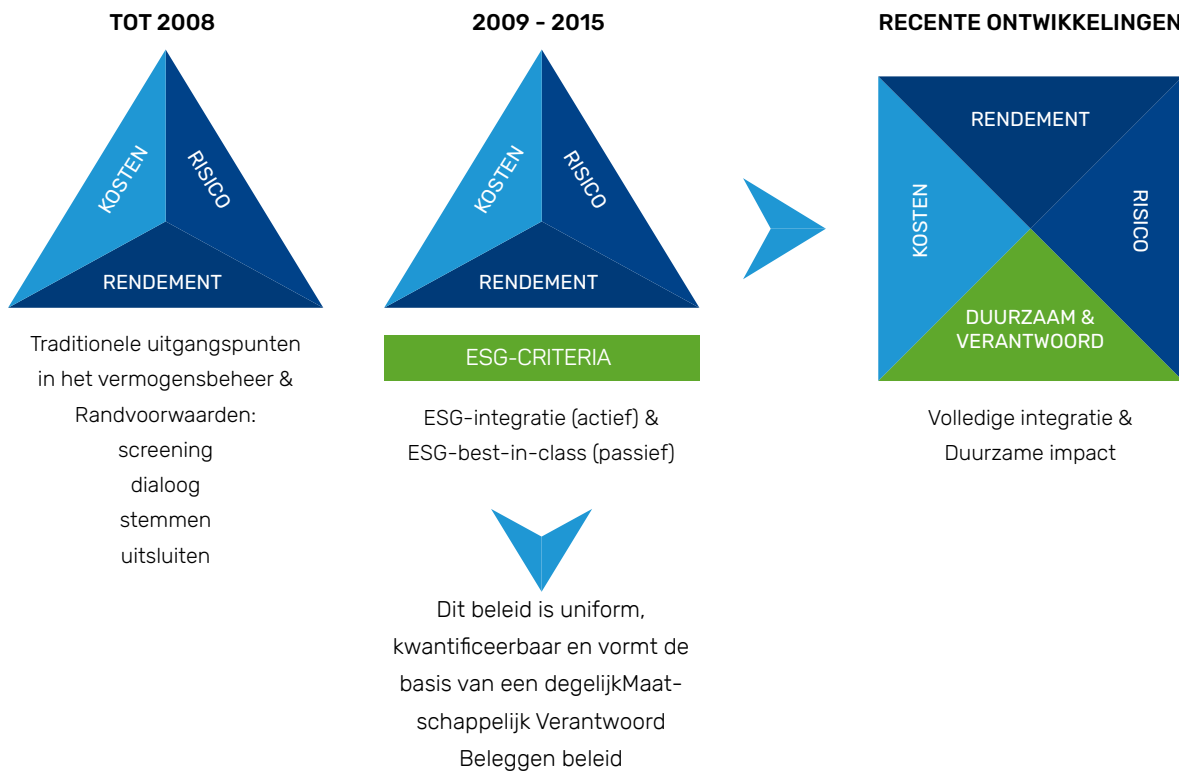
MVB in de periode 2000 tot heden

3

Al bijna twintig jaar is MVB een component binnen het vermogensbeheer van het pensioenfonds. Hieronder is schematisch weergegeven op welke wijze dit zich heeft ontwikkeld. In het hoofdstuk implementatie zijn de diverse componenten verder uitgewerkt.

Component MVB binnen het vermogensbeheer

Mijlpalen

Enkele mijlpalen in de afgelopen jaren zijn:

2002

Het pensioenfonds loopt voorop in de uitsluiting van bedrijven die betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens.

2006

Mogelijkheid voor deelnemers om met hun DC-beleggingen in een best in class duurzaam aandelenfonds te beleggen.

2008

De beleggingsportefeuille wordt gescreend op naleving van de Global Compact Principles van de Verenigde Naties.

2013

De vastgoedportefeuille wordt jaarlijks getoetst aan de Global Real Estate Sustainability Benchmark, waarbij de beleggingen worden beoordeeld op duurzaamheidscriteria zoals energie-efficiëntie en waterverbruik.

2017

Vanaf dit jaar worden de beleggingsportefeuilles op reguliere basis doorgemeeten op de uitstoot van broeikasgassen, carbon footprint en op ESG-factoren.

2018

Het pensioenfonds stelt haar eigen MVB-beleid vast en sluit beleggingen in tabak uit. De aanpassingen in de onderdelen managersselectie en ESG-scores zijn uitgewerkt op pagina 6 en 7.

2019

2,5% van de portefeuille wordt gealloceerd naar green bonds en voor aandelen Europa wordt belegd via een best-in-classstrategie. Sustainalytics wordt aangesteld voor verdergaande engagement, met extra aandacht voor de gekozen thema's. Het pensioenfonds stelt een doelstelling vast voor de reductie van de carbon-footprint van de aandelenportefeuille.

2020

Het pensioenfonds is gestart met een tweetal engagementtrajecten op klimaatverandering en watermanagement. In de VBDO-ranking is het pensioenfonds opgeklommen tot de 10^e plek. Onder het thema Biodiversiteit zijn niet-duurzame bosbouw en palmolie toegevoegd aan het uitsluitingenbeleid.

2021

Het engagementtraject op de cement- en staalindustrie is afgerond. Er zijn twee nieuw thematische engagementtrajecten gestart op duurzaam bosbeheer en duurzame ontwikkeling in de technologische industrie. In de VBDO-ranking is het pensioenfonds opgeklommen tot de 8^e plek. ESG-due diligence is gestart binnen de portefeuille. Met het ESG-due diligence proces streeft het pensioenfonds in drie stappen naar het reduceren van negatieve impact van de beleggingen. Ook de CO₂-doelstelling is aangescherpt naar 55% reductie in 2030. Daarnaast is er een tussendoelstelling van -45% in 2025 gedefinieerd en een net zero doelstelling voor 2050 vastgesteld. Als onderdeel van het integraal risicomanagement heeft het pensioenfonds de beheersing rondom ESG-risico's uitgebreid, aangescherpt en beter traceerbaar gemaakt. Het pensioenfonds heeft de criteria waarop landen uit opkomende markten worden uitgesloten uitgebreid.

Implementatie MVB-beleid

A large, stylized number '4' in a dark green color, positioned on the right side of the page. The number is composed of two main parts: a thick vertical bar on the right and a horizontal bar on the left that curves around the top and bottom of the vertical bar. The background is a solid dark green, and the number itself is a slightly lighter shade of green.

4

Het MVB-beleid kan worden geïllustreerd met de onderstaande figuur.

Pijler 1

Generiek beleid: uitsluitingen en ESG-integratie

Uitsluitingen

Het pensioenfonds sluit landen en bedrijven uit voor de beleggingsportefeuille. Hiermee voorkomt het pensioenfonds dat het belegt in bedrijven die niet passen bij het MVB-beleid of in strijd zijn met internationale verdragen.

Het pensioenfonds sluit landen uit op basis van universeel erkende veroordelingen op het gebied van schending van mensenrechten. Uitgesloten beleggingen zijn staatsobligaties van deze landen.

Het pensioenfonds sluit de volgende bedrijven uit voor zijn beleggingen:

Bedrijven die betrokken zijn bij productie, ontwikkeling, handel en onderhoud van controversiële wapens.

- Bedrijven die betrokken zijn bij wapenhandel naar landen met een hoog risico waarvoor de Nederlandse regering een 'presumption of denial' toepast bij de beslissing over een exportvergunning.
- Bedrijven die betrokken zijn bij controversiële wapenhandel met landen: waar een wapenembargo van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties, de Verenigde Staten, de Europese Unie of een ander relevant multilateraal wapenembargo van kracht is;
 - die deel uitmaken van een oorlogsgebied;
 - en/of die een onevenredig groot deel van hun

begroting alloceren aan militaire goederen.

Voor de bepaling van de lijst met uit te sluiten bedrijven maakt het pensioenfonds gebruik van de 'Controversial Weapons Radar' die door Sustainability wordt opgesteld. Als controversiële wapens zijn gedefinieerd:

- anti-persoonsmijnen (Ottawa Treaty ¹⁾;
- nucleaire wapens;
- biologische wapens (Biological and Toxic Weapons Convention²);
- chemische wapens (Chemical Weapons Convention³);
- clusterwapens (Convention on Cluster Munitions⁴);
- verarmd uraniummunitie;
- witte fosfor.

¹⁾ Zie <http://www.icbl.org/en-gb/home.aspx>

²⁾ Zie <http://www.opbw.org/convention/conv.html>

³⁾ Zie <https://www.opcw.org/chemical-weapons-convention>

⁴⁾ Zie <http://www.clusterconvention.org>

Kolenmijnbouw bedrijven die 5% of meer van hun omzet behalen uit de winning

van thermische kolen. Dit type kolen wordt verbrand met als doel elektriciteit en/of hitte op te wekken en heeft een sterk vervuilende impact op het milieu. De mijnen van deze bedrijven lopen een groot risico om in de toekomst onrendabel te worden (de zogenaamde 'stranded assets').

- Bedrijven die jaarlijks meer dan 20 miljoen ton thermische steenkool produceren én actief de exploratie-, mijnbouw- of raffinageactiviteiten uitbreiden.
- Bedrijven die 5% of meer van hun omzet behalen uit kolengestookte elektriciteitsopwekking.
- Bedrijven die een capaciteit hebben voor kolen gestookte elektriciteitsopwekking van meer dan 10 gigawatt en actief de productiecapaciteit van kolen-centrales uitbreiden.

Tabaksbedrijven

- Bedrijven die 5% of meer van de omzet uit de productie van tabak en tabaksgerelateerde producten halen.

Teerzandolie

- Bedrijven die 5% of meer van hun olieproductie halen uit teerzanden en in pijpleidingbedrijven die een significante betrokkenheid hebben bij het transport van teerzandolie.

Bedrijven die 5% of meer van hun inkomsten uit palmolieproductie en/of distributie halen.

Bedrijven die bossen beheren voor de productie met een FSC-certificeringsdekking van 75% of lager.

- Biodiversiteit is zeer belangrijk voor onze samenleving. Permanent verlies van biodiversiteit vormt net als klimaatverandering een van de grootste systeemrisico's voor al het leven op de planeet. Dit heeft dus grote consequenties voor de samenleving, de economie en financiële instellingen. Het beperken van de achteruitgang van de biodiversiteit is een grote wereldwijde uitdaging.

In bijlage 9.2. van het MVB-beleid is een actuele lijst van uitgesloten landen en bedrijven opgenomen.

Zoals het pensioenfonds in haar beleggingsovertuigingen heeft vastgelegd, heeft het de overtuiging dat ESG-integratie bijdraagt aan het verbeteren van het risico/rendementsprofiel van haar beleggingen. ESG-integratie speelt een belangrijke rol bij het selecteren van externe vermogensbeheerders voor de beleggingsportefeuilles van het pensioenfonds.

Managerselectie

Nieuw aan te nemen managers binnen de fondsen waarin wordt belegd dienen de United Nations Principles for Responsible Investment (UNPRI) te onderschrijven. Deze principes houden onder meer in dat de managers ESG-factoren incorporeren in de beleggingsanalyse en het besluitvormingsproces. Daarnaast wordt verwacht dat zij zich opstellen als actief eigenaar en ESG-factoren betrekken bij dialogen die zij voeren met ondernemingen. Voor de totale portefeuille geldt dat alle externe managers zijn aangesloten bij de UNPRI.

Bij het selectieproces krijgen de managers daarnaast een aparte rating voor de mate waarin zij ESG-factoren meenemen bij de selectie van aandelen en/of andere instrumenten. Ook wordt hierbij meegenomen in hoeverre duurzaamheid deel uitmaakt van de bedrijfscultuur van de manager en hoe de organisatie is ingericht om in het beleggingsproces met ESG-factoren rekening te houden. Managers die op deze meetlat onvoldoende scores komen niet in aanmerking voor aanstelling.

Voor de totale portefeuille geldt dat 100% van de managers op dit criterium bovengemiddeld moeten scoren. Dit komt neer op een A- of B-rating. Ultimo 2021 was dit 100%.

Monitoring

De beleggingsportefeuille wordt minimaal elke zes maanden doorgemeten op de ESG Risk Rating en op de carbon footprint. Het pensioenfonds heeft als doelstelling om het totale ESG-profiel positief te laten afwijken van de benchmark, waarbij de score van de benchmark een harde ondergrens is. Het benaderen van deze grens wordt door het pensioenfonds als een trigger beschouwd om te bezien of bijsturing noodzakelijk is. Met de aangestelde managers vindt ieder kwartaal een evaluatie plaats, waarbij de ESG-factoren van de bij de betreffende manager ondergebrachte portefeuille aan bod komen.

Bij het doormeten van de aandelenportefeuilles wordt extra aandacht besteed aan variabelen met een duidelijke link naar de thema's klimaat en watermanagement. Het gaat hierbij niet alleen om de ESG-Risk Rating van de bedrijven en de carbon footprint van de portefeuille.

ESG-integratie

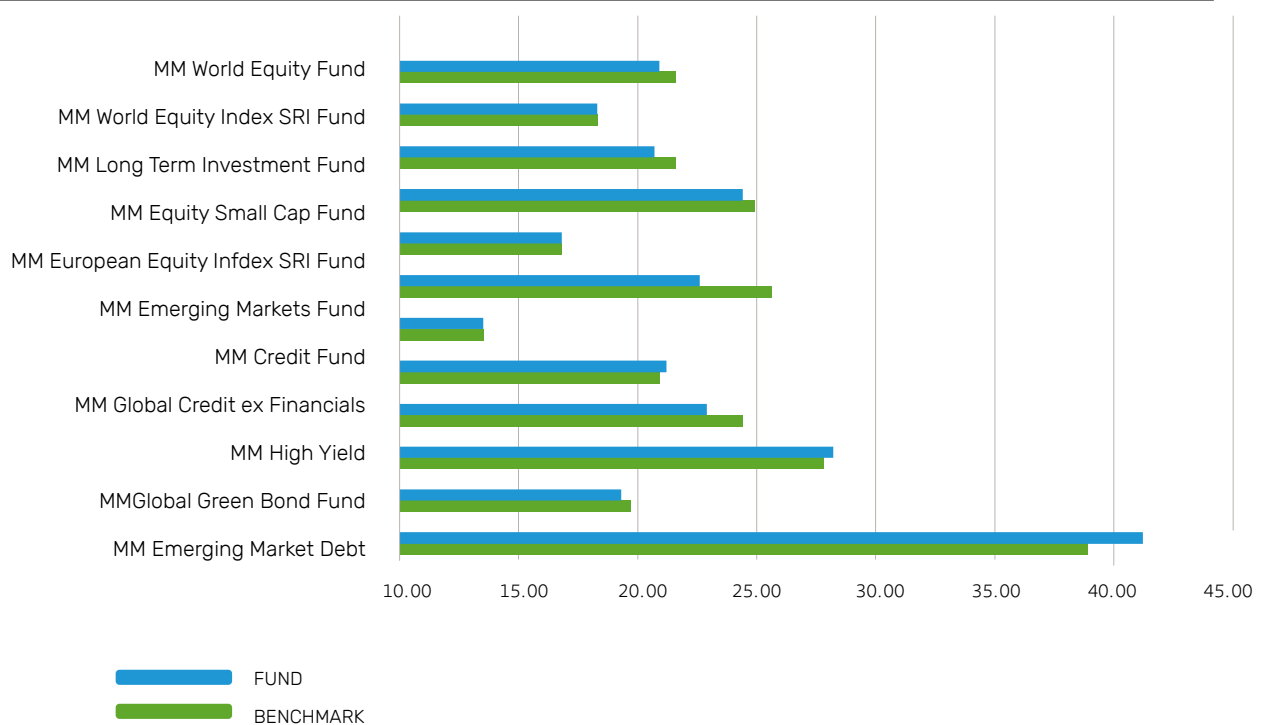
Het pensioenfonds acht het van groot belang dat bij de beleggingsbeslissingen in al haar beleggingsportefeuilles rekening wordt gehouden met het milieu (Environment), met sociale factoren (Social) en met maatstaven voor goed bestuur (Governance), oftewel ESG.

Ook wordt periodiek gemeten in welke mate de fabricageprocessen en de eindproducten van de bedrijven in portefeuille leiden tot de uitstoot van broeikasgassen en het gebruik van water. De uitkomsten worden gebruikt bij de discussies met de externe managers over hun beleggingsbeleid. Het doel is om hiermee een beter ESG-profiel te realiseren dan de benchmark.

De ESG-Risk Rating geeft inzicht in ESG-risico's; zowel

op het niveau van individuele ondernemingen als op portefeuille-niveau. De maatstaf kijkt naar hoe groot de industrie-specifieke ESG-risico's voor een bedrijf zijn en koppelt dit aan een beoordeling van de mate waarin dit risico door het bedrijf wordt beheerst. Als een bedrijf hoog scoort op de ESG Risk Rating wil dat zeggen dat het niet beheerste deel van het risico ook hoog is. De ESG Risk Rating worden vastgesteld door Sustainalytics.

ESG-Risk Rating

Exposure

Sustainalytics onderscheidt 20 belangrijke ESG-risicofactoren. Om de hoogte van het ESG-risico waaraan een bedrijf is blootgesteld te bepalen, deelt Sustainalytics de markt in 138 “sub-industrie” sectoren. Vervolgens wordt voor elk van deze subsectoren bekeken hoe groot de potentiële impact van die risicofactoren is. Daarbij wordt rekening gehouden met bedrijfsspecifieke omstandigheden. Zo kan een risicofactor buiten beschouwing worden gelaten als deze niet op een bedrijf van toepassing is of, indien nodig, juist zwaarder meewegen. Elke risicofactor die aan een bedrijf wordt toegekend draagt bij aan de totale score die varieert van nul tot honderd. Gemiddeld worden per bedrijf zes risicofactoren als materieel van toepassing verklaard. De gemiddelde exposure-score van de portefeuille staat in de kolom “Exposure”.

Niet alle ESG-risico's kunnen worden beheerst door het management van de organisatie. Bijvoorbeeld, een vliegtuigmaatschappij kan nooit alle milieueffecten van het vliegen volledig elimineren. Sustainalytics maakt daarom in de methodologie onderscheid tussen beheersbare en niet beheersbare risico's.

Management

De tweede dimensie van de score is Management. Aan de hand van diverse indicatoren wordt bepaald welk

Niet alle ESG-risico's kunnen worden beheerst door het management van de organisatie. Bijvoorbeeld, een vliegtuigmaatschappij kan nooit alle milieueffecten van het vliegen volledig elimineren.

percentage van het beheersbare deel van dit ESG-risico adequaat door het management van de onderneming wordt beheerst. Dit percentage wordt weergegeven in de kolom “Management”. Het gedeelte dat niet door het management wordt beheerst, wordt de “Management Gap” genoemd. De management score kan nog verder verslechteren (verwateren) wanneer zich in het recente verleden incidenten of controversiële gebeurtenissen hebben voortgedaan rondom een bepaalde risicofactor.

Berekening

De totale ESG-Risk Rating is een optelling van het Unmanageable Risk en de Management Gap voor elke materiele ESG-factor, anders gezegd; het totale niet beheerste risico.

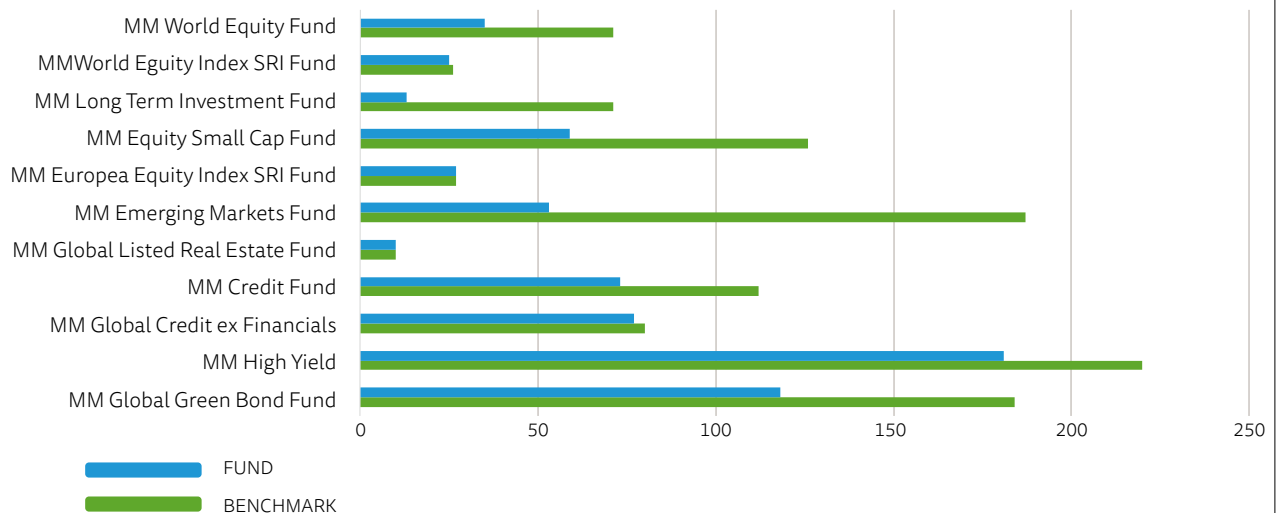
Vergelijkbaarheid

De ESG-Risk Rating is ontworpen om vergelijkbaar te zijn tussen ondernemingen in verschillende sectoren, ook al spelen hierbij dan vaak onderling verschillende materiële ESG-risicofactoren een rol.

Om een inzicht te hebben in de ecologische voetafdruk van de portefeuille wordt voor de aandelenportefeuilles de uitstoot van de ondernemingen gemeten in termen van CO₂-equivalenten. Hiervoor wordt gebruikt gemaakt van de Sustainalytics-database. De maatstaf die wordt gehanteerd is het aantal kilogram CO₂ dat wordt uitgestoten per geïnvesteerde euro. Hierbij gaat het om:

- De directe uitstoot van de productiefaciliteiten van de ondernemingen (scope 1);
- De uitstoot die is gerelateerd aan de door de onderneming ingekochte elektriciteit (scope 2).
- indirecte uitstoot veroorzaakt door bedrijfsactiviteiten van een andere organisatie. Het betreft dan uitstoot door bronnen die niet in het bezit zijn van de eigen organisatie en waar ze ook geen directe invloed op kan uitoefenen. (scope 3).

CO₂-scores (kg CO₂ per geïnvesteerde euro)

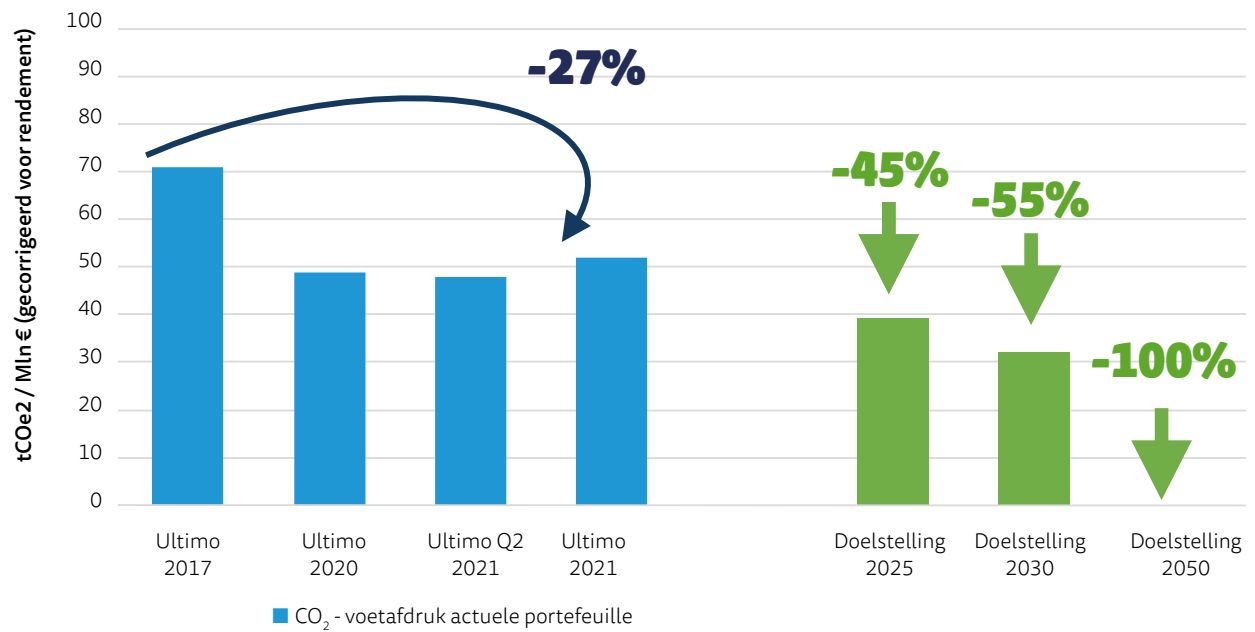

Per onderneming wordt de totale CO₂-uitstoot bepaald en gerelateerd aan de totale marktkapitalisatie van de onderneming. Dit resulteert in een CO₂-uitstoot per euro geïnvesteerd vermogen. Vervolgens wordt voor de beleggingsportefeuille de kapitaalgewogen carbon footprint uitgerekend en vergeleken met de carbon footprint van de benchmark. In het komende jaar wordt onderzocht in hoeverre verdere doelstellingen kunnen worden vastgesteld inzake ESG-integratie en/of aan de carbon footprint van de portefeuilles.

In 2021 heeft het pensioenfonds de doelstelling om de CO₂-uitstoot van de aandelenportefeuille te verminderen uitgebreid en aangescherpt. Zo tracht het pensioenfonds de CO₂-voetafdruk voor 2030 te reduceren met 55%, ten opzichte van 2017. Deze doelstelling is ambitieuzer dan het commitment dat Nederland heeft vastgelegd in het Klimaatakkoord. Daarnaast is er een tussendoelstelling van -45% in 2025 gedefinieerd en een net zero doelstelling voor 2050 vastgesteld.

In de periode eind 2017 tot en met eind 2021 is de CO₂-uitstoot van de aandelenportefeuille met 27% gedaald. Vorige jaar was de reductie 30%. Dat de reductie licht is afgenomen is met name het gevolg van het opnemen van één specifieke onderneming in portefeuille. De onderneming is actief in de cementindustrie en heeft daarmee een hoge CO₂-uitstoot. Cement is een essentiële bouwstof voor het bevorderen van duurzame ontwikkeling en er zijn weinig betaalbare alternatieven. Dit bedrijf draagt met haar activiteiten bij aan infrastructurele projecten en duurzame woningbouw in opkomende markten. De uitstoot van dit bedrijf is op dit moment relatief hoog, maar zijn op dit moment nog essentieel, ook in de energietransitie. Daarnaast heeft het bedrijf een expliciete CO₂-doelstelling opgenomen in haar beleid om de komende jaren de uitstoot te verlagen en innovaties te doen die bijdragen aan verduurzaming. Bij het opnemen van dit specifieke bedrijf in de portefeuille zijn ESG-aspecten meegewogen door de externe manager en is expliciet gekeken naar de bijdrage aan duurzame ontwikkeling en toekomstplannen m.b.t. de CO₂-uitstoot.

CO₂-reductie aandelenportefeuille

Pijler 2

Stemmen en dialoog

Stemmen

Het pensioenfonds maakt gebruik van het stemrecht op aandeelhoudersvergaderingen. Tot 2019 vond dat voornamelijk plaats binnen Europa, maar vanaf 2019 wereldwijd. Hierbij wordt gebruikgemaakt van een gespecialiseerd stemadviesbureau, ISS. Gezien het gewicht dat het pensioenfonds hecht aan duurzaamheid hanteert het pensioenfonds hierbij de ISS Sustainability policy. Dit stembeleid is erop gericht om ondernemingen aan te moedigen een strategie te ontwikkelen ten aanzien van duurzaamheid en hierover transparant te rapporteren.

Voor een overzicht van alle stemmingen en de ondernemingen waarop is gestemd en op welke wijze is gestemd, zie stemrapportage.

[Klik hier voor de stemrapportage.](#)

Screening en Dialoog

Het pensioenfonds streeft ernaar dat alle ondernemingen waarin belegd wordt zich gedragen volgens de Global Compact Principles (GCP), zoals samengesteld door de Verenigde Naties (VN). Dit zijn principes op het gebied van mensenrechten, milieu, arbeidsomstandigheden en anticorruptie. De Global Compact Principles zijn te vinden op de website:

[The ten principles of the UN Global Compact.](#)

Voor de screening maakt het pensioenfonds gebruik van een gespecialiseerde externe partij, Sustainalytics. Deze partij screent jaarlijks de beleggingsportefeuille. Met de ondernemingen binnen de beleggingsportefeuille die onvoldoende scores, vindt vervolgens een dialoog met de engagementmanagers van Aegon Asset Management plaats. Als na een periode van drie jaar blijkt dat de engagementactiviteiten niet tot het gewenste resultaat hebben geleid, wordt het betreffende bedrijf in principe van de portefeuilles uitgesloten.

In 2021 heeft het pensioenfonds intensief samengewerkt met Sustainalytics als externe engagementprovider, waarmee nader invulling is gegeven aan het instrument "Screening en Dialoog" uit het MVB-beleid en expliciet de koppeling is gemaakt met de thematische speerpunten. Sustainalytics verzorgt ook een bredere, uitgebreidere en diepere engagement bij bedrijven die op onderdelen niet voldoen aan internationale standaarden op bijvoorbeeld mensenrechten, ethiek en omgeving. Daarbij worden objectieve doelen gesteld en wordt vooruitgang nauwlet-

tend gemonitord. Daarnaast voert Sustainalytics thematische engagement op de drie duurzame speerpunten van het Pensioenfonds, te weten Klimaat (energietransitie), Technologische Bedrijven en Watermanagement. Dit is verder uitgewerkt onder pijler 3 bij de verbijzondering naar thema's.

Hiernaast en op de volgende pagina's voorbeelden van reeds uitgesloten ondernemingen op basis van de UN Global Compact. De ondernemingen zijn in een eerder stadium niet compliant bevonden met deze UN-richtlijn. Met deze bedrijven is een engagementtraject gevoerd en ze zijn uiteindelijk in verband met onvoldoende voortgang uitgesloten van de beleggingsportefeuille.

Daarnaast wordt van de vermogensbeheerders in de beleggingsportefeuille verwacht dat zij een dialoog voeren met ondernemingen in de portefeuille. Deze dialoog dient zich toe te spitsen op onderwerpen op het gebied van ESG die specifiek voor die bedrijven relevant zijn. De waargenomen inspanningen ten aanzien van deze dialogen alsmede de rapportage hieromtrent wordt meegewogen bij de beoordeling van de externe managers. Hierna gaan we in op een aantal voorbeelden van deze dialogen van de externe managers en de hierbij behaalde resultaten.

Voorbeelden uitsluiting

Saudi Arabian Oil Co. ('Aramco')

Saudi Arabian Oil Co. ('Aramco') was geïdentificeerd als non-compliant ten aanzien van UN Global Compact Principe 2; bedrijven moeten zich er steeds van vergewissen dat zij niet medeplichtig zijn aan schendingen van mensenrechten. De belangrijkste reden hiervoor is de directe relatie die Aramco heeft met de Saudische staat en het door de staat gevoerde beleid. De Saudische staat is Aramco's grootste aandeelhouder en diverse bestuurders van Aramco bekleden tevens functies binnen de overheid of zijn deel van de Saudische regering. De door Aramco gegenereerde winsten komen grotendeels toe aan de Saudische overheid. Hiermee draagt het bedrijf substantieel bij aan de overheidsbegroting. Saudi-Arabië is een absolute monarchie waar mensenrechten, individuele vrijheden en persvrijheid niet of beperkt nageleefd worden. Saudi-Arabië heeft ook een leidende rol in een coalitie die een oorlog voert tegen de Houthis bevolkingsgroep in buurland Jemen; iets waarbij veelvuldige mensenrechtenschendingen voorkomen. Aramco wordt, gezien de directe relatie met Saudische staat en het financieren hiervan, aangemerkt als non-compliant. Engagement met Aramco gaat naar verwachting niet leiden tot ander gedrag van zowel Aramco als ook, via de invloed die Aramco hierop heeft, het gedrag van de Saudische overheid. Het pensioenfonds stopt daarom via haar fiduciair manager haar engagement activiteiten richting Aramco en heeft de onderneming uitgesloten van het beleggingsuniversum.

Engagement thema's

Klimaat

Veel van de externe managers hebben met bedrijven gesprekken gevoerd over het thema klimaat(verandering). Een belangrijk speerpunt van veel managers is de carbon footprint van een bedrijf, met name eventuele plannen om de carbon footprint terug te dringen. Veel van de managers hebben actief ingezet op het formuleren van net zero plannen bij de bedrijven in de beleggingsportefeuille. In Japan bijvoorbeeld heeft één van de externe managers dialogen gevoerd met onder andere Daikin (airco fabrikant), Japan Airlines (JAL) en Mitsui & Co op het gebied van het thema klimaat. Met Daikin richtte de dialoog zich op de efforts van het bedrijf om het energieverbruik van de airco's te verlagen. Bij Japan Airlines stuurde de manager in de dialoog aan om de emissies van de vliegtuigen terug te brengen. JAL heeft onlangs een aandelenemissie gedaan waarvan de opbrengsten gebruikt worden voor vernieuwing van de binnenlandse vloot en om meer te investeren in duurzamere brandstof. De manager voert verder veel dialogen op gebied van board indepenence en diversity met deze bedrijven.

Technologie en impact op klimaat

Een van de managers heeft met Cloudflare (actief in aanbieden van cloud-diensten) gesproken over haar ambities om meer gebruik te maken van energiebronnen met een lagere uitstoot voor haar internationale datacenters. De manager heeft het management van Cloudflare gevraagd te onderzoeken of het mogelijk is om klanten te laten kiezen voor de mate van energie gebruik en energiebron (bijvoorbeeld renewable energy) van haar dataflows. In haar CO₂ -rapportage committeert het bedrijf zich aan de doelstelling om carbon neutraal te zijn in 2022 en geeft ze aan de ambitie te hebben om energie-efficiënte chips te ontwikkelen waarmee developers de meest energie-zuinige datacenters kunnen kiezen. De manager geeft aan dat de gekozen richting en ambitie van Cloudflare positief is en aansluit bij de gesprekken die de manager met het management van Cloudflare heeft gevoerd.

Watermanagement

Een ander voorbeeld is een engagementtraject van een manager met Grupo Herdez. Dit is een Mexicaans voedingsmiddelenconglomeraat in familiebezit, met onder meer een ijsbedrijf dat voor 100% in handen is, en een aantal 50/50 joint ventures, waaronder die met McCormick, Hormel en Barilla. De manager heeft in de loop der jaren gesproken over zaken als de betrokkenheid van leveranciers, milieuverantwoordelijkheid en het hebben van een gezondere voedingsmiddelenportefeuille. Specifiek heeft de manager het met de onderneming gehad over de behandeling van vaste stoffen en afvalwater in hun tonijnverwerkingsfabriek in Chiapas, toen de manager uit verschillende bronnen informatie ontving dat er een probleem was. Het bedrijf antwoordde onmiddellijk en vol overtuiging dat dit niet het geval was en dat het altijd had gehandeld in overeenstemming met de plaatselijke regels en voorschriften. De manager blijft in gesprek met het bedrijf, ook om verder te spreken over transparantie/aantoonbaarheid. Het bedrijf heeft deze activiteiten inmiddels afgestoten.

Ontbossing

Met een producent van persoonlijke verzorging producten voert een van de managers een dialoog over de mate waarin deze onderneming gebruikmaakt van gecertificeerde producten in relatie tot het voorkomen van ontbossing. Het doel van dit engagementproces is dat deze onderneming transparant rapporteert over de keten van haar toeleveranciers, dat de onderneming standaarden opstelt waaraan toeleveranciers moeten voldoen en dat de onderneming een commitment aangaat om haar indirecte bijdrage aan ontbossing tot nihil te reduceren. Het gaat hier met name om ingrediënten zoals kokosmelk, oliën, mais en granen. De onderneming heeft tot nu toe positief gereageerd en aangegeven als eerste stap het verband tussen elk van deze ingrediënten en ontbossing te onderzoeken en te verhelderen.

Pijler 3

Thematische speerpunten

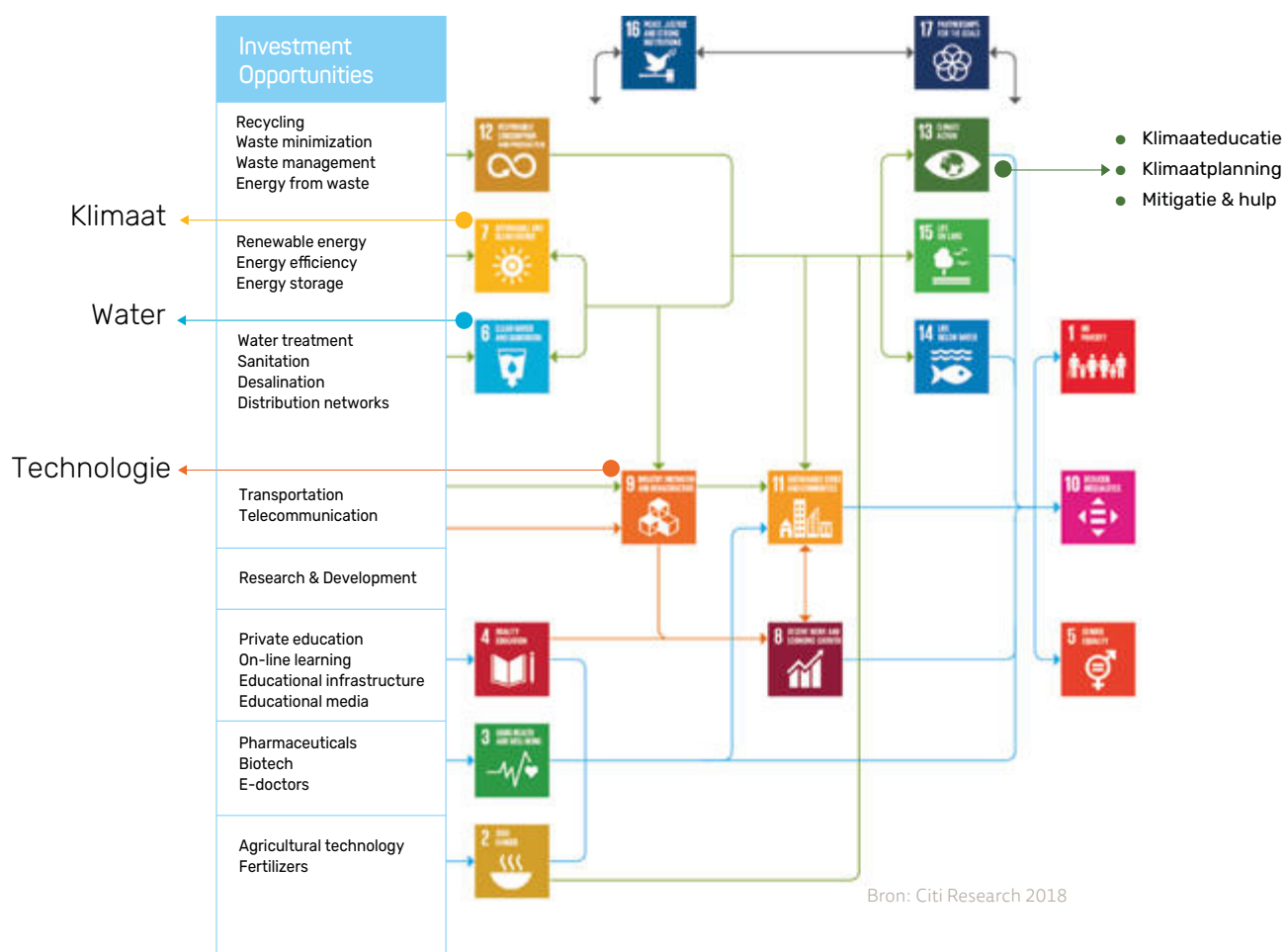
Zoals eerder aangegeven heeft het pensioenfonds de volgende thema's als speerpunten gekozen: klimaat, technologische bedrijven en watermanagement. Deze thema's zijn te koppelen aan de Sustainable Development Goals (SDGs) van de Verenigde Naties. Deze 17 duurzame ontwikkelingsdoelstellingen zijn in 2015 geformuleerd en lopen tot het jaar 2030. Ze hebben betrekking op wereldwijde thema's zoals armoede, honger, (on)gelijkheid, gezondheid, onderwijs, innovatie, klimaat, water en biodiversiteit, vrede en veiligheid. De doelstel-

lingen hangen onderling sterk samen, waarbij sommige doelstellingen van groot belang zijn voor het behalen van andere.

De figuur op de volgende pagina toont deze onderlinge samenhang en laat tevens zien dat de thema's van het pensioenfonds relatief vooraan staan in deze keten (Bron: Citi Research). De gekozen thema's kunnen daarom tevens bijdragen aan het behalen van andere doelstellingen.

Het verband tussen de SDG's volgens de kritieke-pad analyse.

Thema **klimaat**

Algemeen

In de gehele portefeuille wordt dit thema in algemene zin toegepast door middel van ESG-integratie. Met name voor ondernemingen waarvan de activiteiten een grote impact op het klimaat kunnen hebben, wordt daarbij scherp gekeken naar hun CO₂-uitstoot en de initiatieven die zij ondernemen om dit te verlagen.

Thematisch engagement Climate transition

De afgelopen 3 jaar heeft het pensioenfonds deelgenomen in het engagementtraject 'Climate Transition' uitgevoerd door de externe partij Sustainalytics. Ter bevordering van de klimaattransitie, richtten de dialogen zich op 20 bedrijven in de cement- en staalsector. Beide sectoren zijn van vitaal belang voor de duurzame ontwikkeling van de mondiale infrastructuur door de verstedelijking en groeiende wereldbevolking maar hebben moeite om de '2-graden doelstelling' uit het klimaat-

koord van Parijs te behalen. Hierdoor is er meer aandacht nodig voor investeringen, onderzoek en ontwikkelingen die bijdragen aan de klimaattransitie. Deze industrieën zijn jaarlijks verantwoordelijk voor ongeveer 13% van de wereldwijde CO₂-uitstoot, waardoor verbeteringen erg betekenisvol zijn.

In 2021 is het engagementtraject afgerond en de dialogen hebben bij de verschillende bedrijven tot mooie resultaten geleid. In het traject waren 20 bedrijven actief, hebben er 73 dialogen plaatsgevonden en is er 600 keer per e-mail of formele brieven gecommuniceerd met de bedrijven. Onderstaand delen wij graag een aantal van de resultaten:

- 10 bedrijven hebben hun milieu-impact verbeterd en rapporteren daarover middels CDP-reporting. Dit is de standaard als het gaat om rapporteren over milieu-impact.

- 10 bedrijven zijn gaan rapporteren in lijn met de Task Force on Climate-related Financial Disclosures (TCFD). Het rapport bevat een uitgebreide analyse over klimaatrisico's en de beheersing daarvan.
- 16 bedrijven hebben een CO₂-doelstelling gesteld voor 2030 en 15 bedrijven hebben een net-zero of CO₂-neutrale ambitie in 2050. Slechts 2 bedrijven zijn niet tot concrete doelstellingen gekomen.
- 10 bedrijven hebben ambities gesteld in lijn met het 2-graden scenario of daaronder voor 2030. 3 grote bedrijven gaan zich zelfs richten op een versnelde verduurzaming onder het 2 en zelfs 1,5 graden scenario, ruim voor 2030.

De resultaten zijn een goede stap in de richting van minder CO₂-uitstoot, om klimaatverandering een halt toe te roepen. Juist in deze sterk vervuilende industrie zullen deze veranderingen veel impact hebben.

Thematisch engagementtraject 'Climate Change - Sustainable Forests and Finance'

Na het afronden van het engagementtraject 'Climate Transition', waarin staal- en cementproducenten werden aangespoord om hun CO₂-voetafdruk te verkleinen, is Sustainalytics namens het pensioenfonds en enkele andere institutionele beleggers een nieuw traject gestart. Het thema 'Climate Change - Sustainable Forests and Finance' richt zich op bedrijven betrokken in de waardeketen van bossen. Door de groeiende vraag naar voedsel en andere grondstoffen worden regelmatig bossen gekapt om plaats te maken voor nieuwe plantages en velden voor vee, soja, palmolie, hout etc. Het thema gaat de dialoog aan met bedrijven betrokken bij de inkoop, handel, verwerking en productie van deze grondstoffen, en richt zich ook op de financiers van deze bedrijven. Het thema is medio 2021 gestart en loopt drie jaar. Afgelopen jaar lag de focus op het contact leggen met voldoende

bedrijven, het opstarten van de dialogen en het doorgronden van de huidige duurzaamheidsstrategieën. In 2022 zullen de gesprekken zich steeds meer gaan richten op mogelijke verbeteringen en hoe bedrijven hier naartoe kunnen werken. In het duurzaamheidsverslag 2022 zullen de eerste tussentijdse resultaten worden gedeeld.

Aandacht binnen de beleggingscategorieën vastrentende waarden

Binnen de vastrentende portefeuille is een deel belegd in green bonds, obligaties die zijn uitgegeven met het specifieke doel om klimaatprojecten te financieren. Voor de beleggingscategorie hypotheek vindt het pensioenfonds het belangrijk dat de aangestelde managers een beleid voeren dat is gericht op het voorkomen en oplossen van betalingsachterstanden. Hiermee kan in veel gevallen een executieverkoop van de woning worden voorkomen. Dit gebeurt door snel na het ontstaan van een betalingsachterstand contact op te nemen, waarna samen met de hypotheekgever naar een oplossing wordt gezocht. Daarnaast faciliteren aangestelde managers extra hypotheekbedragen voor verduurzaming van de aangekochte woning. Het pensioenfonds stimuleert de managers om deze faciliteit actief bij hun cliënten onder de aandacht te brengen door het verstrekken van duurzaamheidsadviezen. Ook ambieert het pensioenfonds een systematische rapportage over de ontwikkeling van de duurzaamheid van de onderliggende onroerend goed portefeuille. Daarnaast wordt er periodiek gesproken over de mogelijkheid om de hypotheekportefeuille verder te 'vergroenen', dan wel over de mogelijkheden voor de bestaande hypotheekverstrekkers om hun klanten te stimuleren tot het nemen van maatregelen die klimaatverandering tegengaan. In 2020 is er voor de Aegon hypotheek een duurzaamheidstool ontwikkeld waarmee klanten inzicht krijgen in mogelijke besparingen door verduurzaming van de huidige woning. In 2021 zijn de

De CO₂-uitstoot en het energieverbruik van de vastgoedbeleggingen van het pensioenfonds die hebben deelgenomen aan de 2021 GRESB-survey daalde met 13%. Het waterverbruik daalde ook, met circa 7%.

voorbereidingen getroffen om een voordelige financiering voor verduurzaming van de woning aan te bieden, zonder bemiddelingskosten.

Vastgoed

In de vastgoedportefeuille heeft het pensioenfonds de overtuiging dat vastgoedfondsen met een hoger dan gemiddelde ESG-focus een beter risico/rendements-profiel hebben. Duurzame panden hebben lagere kosten wat betreft energie- en waterverbruik en dragen bij aan een goed leefklimaat voor de gebruikers en een leefbare wereld in het algemeen. Daardoor zijn deze vastgoed-fondsen beter gepositioneerd in een concurrerende markt, wat onder andere verhuurbaarheid en liquiditeit van vastgoed ten goede komt.

Voor het bepalen van de ESG-score van niet-beursge-noteerde vastgoedfondsen gebruikt het pensioenfonds de score uit de jaarlijkse Global Real Estate Sustainability Benchmark (GRESB). In de totstandkoming van deze score ligt een bovengemiddelde focus op de gerealiseerde reductie van energieverbruik, CO₂-uitstoot en waterverbruik.

Voor alle nieuwe beleggingen in vastgoedfondsen door het pensioenfonds is deelname aan GRESB vereist. Het trackrecord van de fondsmanager op gebied van ESG vormt een integraal onderdeel van de selectieprocedure

van nieuwe vastgoedfondsen. Na selectie vindt minimaal eens per jaar engagement met de fondsmanager plaats ten aanzien van de ontwikkeling van de GRESB-score. Het pensioenfonds wenst uitsluitend in vastgoedfondsen te beleggen die een GRESB-score halen die hoger is dan het gemiddelde van een groep van vergelijkbare fondsen (peer group) van het desbetreffende vastgoedfonds, of in vastgoedfondsen die de potentie hebben dit op termijn te bereiken.

In 2021 behaalden de beleggingen van het pensioenfonds een gemiddelde GRESB-score van 88 (100 is de maximale score), terwijl de gemiddelde score van de peer group 80 was. De portefeuille van het pensioenfonds behoort tot de top 40% van alle niet-beursgenoteerde fondsen wereldwijd. De CO₂-uitstoot en het energieverbruik van de vastgoedbeleggingen van het pensioenfonds die hebben deelgenomen aan de 2021 GRESB-survey daalde met 13%. Het waterverbruik daalde ook, met circa 7%. Deze reductie is groter dan in andere jaren en wordt ook deels verklaard door de versturende invloed van COVID-19, waardoor veel kantoren, winkelcentra en andere openbare gebouwen gesloten waren of beperkt toegankelijk. Het pensioenfonds verwacht dat fondsmanagers lange termijn reductiedoelstellingen opstellen en de dialoog aangaan op het moment dat het vastgoedfonds achterblijft bij het realiseren van de doelstellingen.

Thema **technologie**

Thematisch engagementtraject 'Responsible Cleantech'

Het pensioenfonds neemt ook deel aan het engagementtraject 'Responsible Cleantech'. Cleantechproducten zoals elektrische auto's, windmolens, zonnepanelen en waterstoftechnologie dragen bij aan de energietransitie ter voorkoming van klimaatverandering. We gaan de dialoog aan met producenten om ons ervan te verzekeren dat niet alleen de inzet maar ook de vervaardiging van de producten duurzaam is. Dit thema sluit goed aan op onze speerpunten klimaat en technologie. Het traject is gestart in 2020 en loopt drie jaar. Het pensioenfonds is in 2021 toegetreden en zal twee jaar participeren.

Een groot deel van 2021 werd nog benut om contact met voldoende bedrijven te leggen, de dialoog op te starten en de duurzaamheidsstrategieën van de bedrijven te doorgronden. Er zijn inhoudelijke gesprekken gevoerd met de volgende 18 bedrijven: Daqo New Energy, First

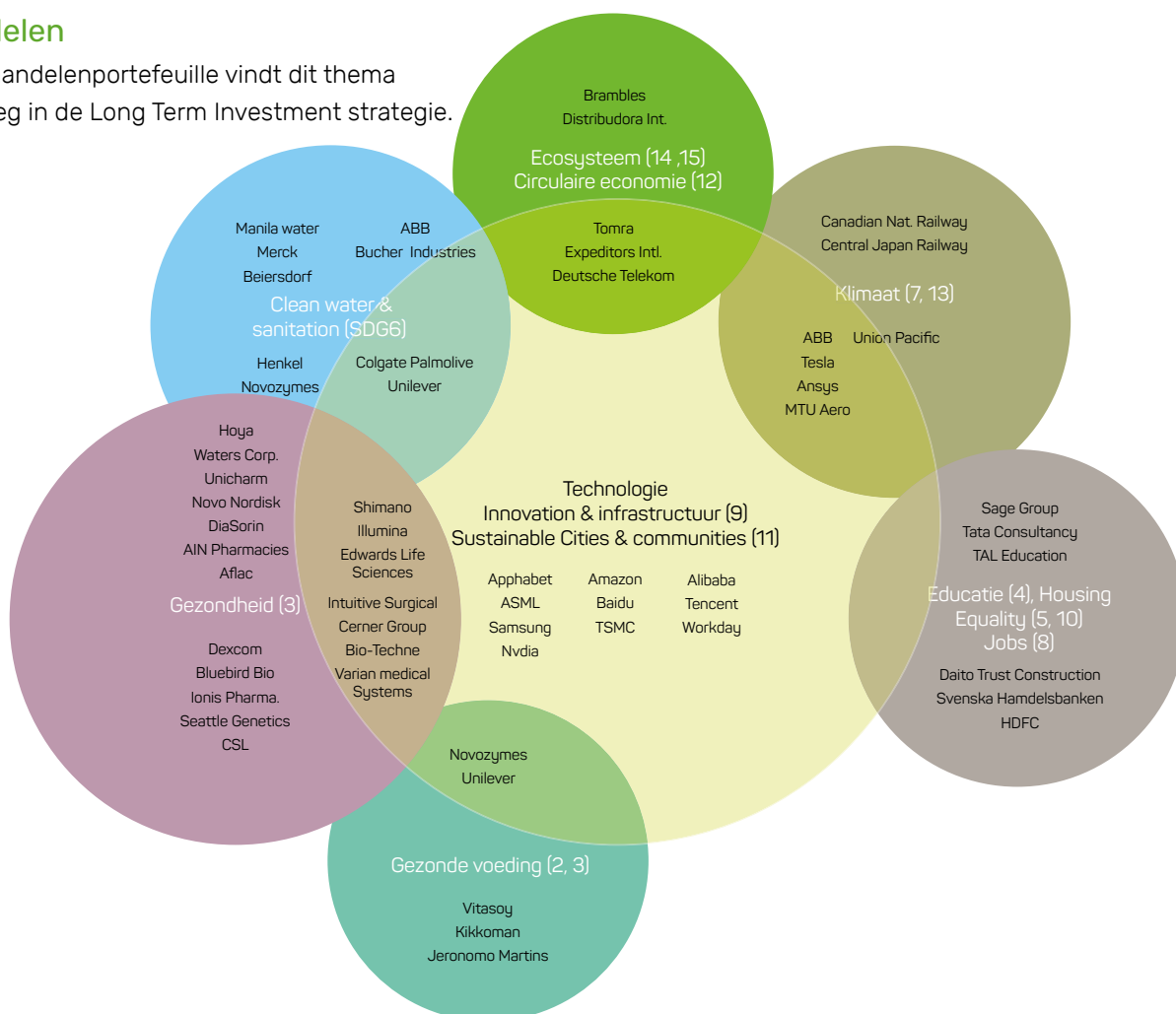
Solar, Ford Motor, Gurit, Hanwha Solutions, Honda Motor, Hyundai Mobis, Johnson Matthey, LONGi Green Energy Technology, Nordex, Plug Power, Schneider Electric, SunPower, Tesla, TPI Composites, Vestas Wind Systems, Volkswagen, en Xinjiang GoldWind Science & Technology. Met name vanaf het laatste kwartaal van 2021 ontstond er ruimte om steeds meer dialogen te verdiepen. Er zijn grote verschillen tussen de bedrijven. Waar we het ene bedrijf nog moeten vragen om het stellen van doelen, spreken we met een ander bedrijf al heel concreet over implementatie. In 2022 zullen de gesprekken zich steeds meer gaan richten op mogelijke verbeteringen.

Koppeling met de United Nations Sustainable Development Goals (SDGs)

In de figuur op de volgende pagina is aangegeven welke bedrijven met hun producten en diensten een duidelijke

Aandelen

In de aandelenportefeuille vindt dit thema een weg in de Long Term Investment strategie.

positieve relatie hebben met de (SDGs en de speerpunten die het pensioenfonds heeft geformuleerd. De nummers achter de thema's verwijzen naar de nummers van de individuele SDG's. Het thema Technologie staat centraal afgebeeld omdat het wordt beschouwd als een factor die een positieve bijdrage kan leveren aan vele SDG's, afhankelijk van de aard van de onderneming. In deze analyse is niet alleen gekeken naar de aard van de producten of diensten maar ook of zij redelijk zijn geprijsd. Daarnaast is gekeken naar de zogenaamde additi-

onaliteit: voegt het product iets toe wat er eerst niet was? Voorziet het in behoeftes die eerder niet konden worden vervuld? Is het product toegankelijk voor achtergestelde groepen of regio's?

Getalsmatige metingen van impact op de diverse SDGs staat nog in de kinderschoenen. Om die reden heeft het pensioenfonds hier vooralsnog van afgezien. De doorkijk bovenaan deze pagina is mede tot stand gekomen met behulp van informatie van de externe vermogensbeheer-

ders van het AAM MM Long Term Investment Fund. De getoonde 52 ondernemingen beslaan ruim de helft van zowel het gewicht als het aantal posities in dit beleggingsfonds.

Bij deze portefeuille ligt de nadruk op eigenaarschap van de ondernemingen in portefeuille. De managers selecteren deze ondernemingen zorgvuldig met een beleggingshorizon van 5 tot 10 jaar. Zij kiezen ondernemingen waarbij de belangen van de onderneming en de vermogensverschaffer parallel lopen, door scherp te letten op maatstaven van goed bestuur. Ook wordt nadrukkelijk gelet op milieu- en sociale factoren omdat deze door de

managers worden beschouwd als belangrijke stimulanzen voor het lange termijn succes van de onderneming. Ten slotte maakt de lange periode waarin de aandelen worden gehouden een dialoog met de managementteams goed mogelijk. De gekozen managers maken actief gebruik van deze mogelijkheid.

Het uitgangspunt is dat door deze aanpak met een gelijk risicoprofiel een beter rendement wordt behaald. Deze aanpak leidt er in de praktijk toe dat deze portefeuille gunstig afsteekt ten opzichte van de relevante benchmark wat betreft de ESG en carbon footprint score.

Thema **watermanagement**

Dit thema wordt deels ingevuld met de Green Bond-portefeuille en de vastgoedportefeuille, waarbij projecten mede worden beoordeeld op het efficiënt omgaan met water.

Thematisch engagementtraject 'Localized Water Management'

Het pensioenfonds is ook betrokken bij het engagementtraject 'Localized Water Management' van Sustainalytics. De dialogen richten zich op bedrijven verbonden aan specifieke stroomgebieden in Zuid-Afrika (de rivier de Vaal nabij Johannesburg) en Brazilië (de rivier de Tiete nabij Sao Paulo). De dialoog richt zich op het beheer van waterkwaliteit en -kwantiteit, en ook op bestuur en risicomanagement. We dragen bij aan bewustwording van de noodzaak van goed waterbeheer, stimuleren lokale samenwerking tussen de uiteenlopende partijen die afhankelijk zijn van water, en dringen er bij bedrijven op

aan om zorgvuldiger om te gaan met de lokatiegebonden risico's zoals waterschaarste of watervervuiling. De dialogen zijn in maart 2020 gestart en lopen drie jaar. Het eerste jaar bestond hoofdzakelijk uit relaties opbouwen en uitleggen wat wij met de dialoog beogen. In 2021 heeft dit geleid tot een engagementtraject met 18 bedrijven. Omdat het voor bedrijven gemakkelijker is om zich in te spannen voor beter waterbeheer binnen de eigen faciliteiten, hebben we in 2021 extra aandacht gevraagd voor meer integraal en openbaar waterbeheer op het niveau van een stroomgebied als geheel. Sommige bedrijven zijn hier al vrij ver mee gevorderd en het engagementtraject wordt ook benut om de 'best practices' ter inspiratie te delen met meer bedrijven. In 2022 worden de dialogen ingezet om te zoeken naar mogelijkheden voor bedrijven die actief zijn in eenzelfde stroomgebied om gezamenlijk verantwoordelijkheid en onderlinge stimulans te bewerkstelligen.

MVB in wetgeving, codes en convenant

A large, stylized number '5' is the central graphic element. It is composed of two main parts: a dark blue curved segment on the left and a white curved segment on the right. The number '5' itself is rendered in a bold, orange font, positioned within the white segment of the larger '5' shape.

5

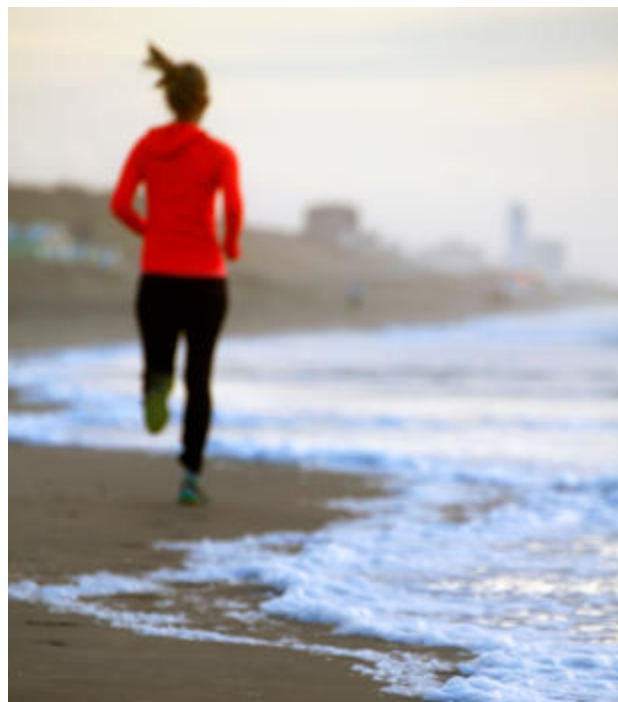
De Nederlandse wetgeving schrijft voor dat onder andere pensioenfondsen, niet beleggen in ondernemingen die clustermunitie of onderdelen daarvan produceren, verkopen of distribueren. Daarnaast legt wetgeving ook een aantal verplichtingen op aan het pensioenfonds op het gebied van MVB. Daarbij valt te denken aan:

EU Shareholders Rights Directive (SRD II)

De SRD II beoogt lange termijn aandeelhoudersbetrekkenheid te bevorderen. Ook wil men de transparantie verhogen ten aanzien van de wijze waarop het aandeelhouderbetrokkenheidsbeleid wordt uitgevoerd en geborgd. Deze Europese richtlijn is in Nederlandse wetgeving verwerkt. Het pensioenfonds heeft hier onder andere invulling aan gegeven door voor de uitvoering van engagement op de geformuleerde speerpunten bij de ondernemingen in de portefeuille een engagementmanager aan te stellen. Verder wordt aangesloten bij de stewardshipactiviteiten van de fiduciair vermogensbeheerder. Daarnaast heeft het pensioenfonds met het beleggingsbeleid expliciet aandacht voor lange termijn waardecreatie, o.a. in de thematische engagementtrajecten.

De Institutions for Occupational Retirement Provision (IORP) II

De IORP II richtlijn is een Europese richtlijn met betrekking tot het bestuur, de governance, de communicatie en het beleggingsbeleid van pensioenfondsen. Deze Europese richtlijn is door de overheid vastgelegd in Nederlandse wetgeving. Vanuit IORP II is voorgeschreven dat het pensioenfonds transparant is over de wijze waarop in het beleggingsbeleid rekening wordt gehouden met ESG-factoren. Daarnaast schrijft IORP II voor dat pensioenfondsen eens per drie jaar of bij een significante wijziging in het risicoprofiel een eigenrisicobeoordeling (ERB) uitvoeren. In de ERB zal het pensioenfonds een beoordeling maken van nieuwe of opkomende risico's,

met inbegrip van risico's die met klimaatverandering, het gebruik van natuurlijke hulpbronnen en het milieu verband houden, sociale risico's en risico's in verband met de waardevermindering van activa. De relevante risico's neemt het pensioenfonds ook mee in ALM-studies. In 2021 heeft het pensioenfonds een ERB uitgevoerd. Eén van de onderzochte risico-scenario's was: 'Klimaatverandering heeft een negatieve impact op het pensioenfonds.' Voor de analyse is er gekeken naar de mogelijke impact van een 1,5- en 4-graden opwarmingsscenario.

Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR)

Pensioenfonds KPN valt onder de Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR). Deze Europese wetgeving wordt in verschillende stappen geïmplementeerd. Per 10 maart 2021 voldoet het pensioenfonds aan de SFDR. Op pagina 7 van het MVB-beleid is weergegeven hoe dit is ingevuld.

Naast deze wettelijke verplichtingen sluit het pensioenfonds ook aan op een aantal richtlijnen.

Dutch Stewardship Code

Per 1 januari 2019 is de door Eumedion opgestelde Dutch Stewardship Code in werking getreden. Door de principes van de Stewardship Code na te leven, maakt het pensioenfonds zichtbaar aan de Nederlandse beursvennootschappen en aan de samenleving als geheel dat zij zich opstelt als maatschappelijk verantwoord en betrokken aandeelhouder. In het MVB-beleid en de uitvoering hiervan zijn alle elementen van deze code opgenomen.

IMVB-convenant

In december 2018 heeft het pensioenfonds het IMVB-convenant voor pensioenfondsen ondertekend. Binnen dit convenant werken 76 pensioenfondsen samen met maatschappelijke organisaties zoals Oxfam Novib,

In december 2018 heeft het pensioenfonds het IMVB-convenant voor pensioenfondsen ondertekend.

Natuur & Milieu, vakbonden en de ministeries van Financiën, Ontwikkelingssamenwerking en Sociale Zaken om wereldwijd risico's en negatieve impacts door beleggingen in kaart te brengen.

Het pensioenfonds heeft hierbij gekozen voor het zogenaamde 'Brede Spoor'. Dit ziet toe op implementatie van de OESO-richtlijnen en de UNGP's (UN Guiding Principles on Business and Human Rights) in het beleggingsbeleid van pensioenfondsen en transparantie over de behaalde resultaten. De OESO-richtlijnen maken duidelijk wat van bedrijven kan worden verwacht op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen bij het internationaal zakendoen. Ze bevatten normen over hoe om te gaan met kwesties zoals ketenverantwoordelijkheid, mensenrechten, kinderarbeid, milieu en corruptie.

De ondertekening van het IMVB-convenant heeft er toe geleid dat er in het MVB-beleid van het pensioenfonds verschillende elementen zijn toegevoegd:

- Een commitment aan de OESO-richtlijnen, de UNGP's en aan het belang van lange-termijn waarde creatie als leidend principe;
- Een beschrijving hoe het pensioenfonds bewerkstelligt dat ESG-factoren meegenomen worden in het beleggingsbeleid;
- Hoe dit wordt verankerd in de uitbesteding, monitoring en rapportage van externe dienstverleners, zoals AAM;
- Hoe het pensioenfonds invulling geeft aan ESG-due diligence.

Bijlagen

Begrippenlijst

AFKORTING	BETEKENIS
GNCP	Global Compact Principles van de Verenigde Naties
GRESB	Global Real Estate Sustainability Benchmark
IMVB	In Nederland doen we wereldwijd zaken. Internationaal opererende bedrijven kunnen betrokken raken bij bijvoorbeeld misstanden in bedrijven of schade aan kwetsbare ecosystemen. In convenanten voor Internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen gaan bedrijven samen met de overheid, vakbonden en maatschappelijke organisaties samen aan de slag om misstanden te voorkomen.
IORP II:	De Institutions for Occupational Retirement Provision Directive II is een Europese richtlijn voor pensioenen
MVB	Maatschappelijk Verantwoord Beleggen
OESO-richtlijnen	De OESO-richtlijnen bieden handvatten voor bedrijven om met kwesties om te gaan zoals ketenverantwoordelijkheid, mensenrechten, kinderarbeid, milieu en corruptie. Hiermee vormen de OESO- richtlijnen het uitgangspunt voor het Nederlandse internationaal MVO-Beleid.
SDG	Duurzame Ontwikkelingsdoelen, bestaan uit 17 doelen en 169 subdoelen die de wereld tot 'een betere plek moeten maken in 2030'
SRD II	Shareholder Rights Directive II
UN Global Compact	De UN Global Compact is een oproep aan bedrijven over de hele wereld om hun strategieën en activiteiten op één lijn te brengen met 10 principes op het gebied van mensenrechten, arbeidsvoorwaarden, milieu en anticorruptie.
UNGP's	UN Guiding Principles on Business and Human Rights
UNPRI	United Nations Principles for Responsible Investment
VN	Verenigde Naties
VBDO	Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling

Roadmap MVB

Aandelen			
Beleggingscategorie	Huidige MVB-doelstelling	Aanvullende MVB aspecten (huidig)	Vervolgstappen
Pensioenfondsniveau overkoepelend	- Carbon footprint doelstelling: 45% reductie in 2025, 55% reductie in 2030 t.o.v. 2017 en net zero in 2050 - Gewogen gemiddelde ESG risk score beleggingsfondsen lager dan 20 - Carbon footprint per beleggingsfonds lager dan benchmark	- Uitsluitingen: uitsluitingenlijst - Engagement: binnen beleggingsfondsen en op pensioenfondsniveau (in lijn met richtlijnen IMVB convenant en non-compliance UN Global Compact Principles) - Stemmen volgens ISS ‘Sustainability Policy’	<i>Carbon footprint doelstelling:</i> - Aan de hand van carbon footprint doelstelling eventueel aanpassingen in beleggingsbeleid <i>Onderzoeken aanscherping beleid:</i> - Koppeling portefeuille PF KPN met Paris Aligned benchmarks (positionering ten aanzien van klimaatverandering) - Analyse uitsluiten energie & utilities - Onderzoeken doelstellingen die zich richten op positieve bijdrage aan energietransitie en speerpunten van het pensioenfonds – klimaat, water en technologie). Inzetten op de sturende kracht van geld. Direct beginnen met meten, later mogelijk doelstelling + sturen. - Voorbeelden waarop gericht kan worden zijn bijvoorbeeld low carbon solutions, low carbon transition risk, bedrijven met specifieke CO2 doelstellingen, climate VaR, waardevolle groene patenten en green/brown revenue <i>Nader onderzoeken:</i> - Meedoen aan collaborative engagements - Specifieke engagement op bepaalde onderwerpen/speerpunten <i>Binnen beleggingsfondsen/mandaatinvulling:</i> - ESG rating (o.b.v. methodiek fondsbeheerder) externe managers actieve beleggingsfondsen (100% A of B (op schaal A t/m D)) - Onderschrijving United Nations Principles for Responsible Investment (UNPRI) alle externe managers - Opnemen carbon footprint verlaging beleggingsfondsen in Q1 2022 - Uitbreiden rapportages op MVB gebied, bijvoorbeeld meten op (bijdrage aan) SDG’s
Wereld	Geen expliciete MVB doelstelling	Binnen beleggingsfondsen/mandaatinvulling: - ESG rating (o.b.v. methodiek fondsbeheerder) externe managers actieve beleggingsfondsen (minimaal 2/3e A of B (op schaal A t/m D)) - Onderschrijving United Nations Principles for Responsible Investment (UNPRI) nieuwe externe managers (85% minimum) - Meten carbon footprint en ESG risk rating	
Opkomende Markten	Geen expliciete MVB doelstelling		
Long Term Investing	ESG-criteria spelen een relatief belangrijke rol en er wordt een actieve dialoog met ondernemingen gevoerd over deze thema's.		
Small Caps	Geen expliciete MVB doelstelling		
Europa	Best-in-class strategie		

Vastrentende waarden			
Beleggingscategorie	Huidige MVB-doelstelling	Aanvullende MVB aspecten (huidig)	Vervolgstappen
Pensioenfondsniveau overkoepelend	Gewogen gemiddelde ESG risk score beleggingsfondsen lager dan 20	- Uitsluitingen: uitsluitingenlijst - Engagement: binnen beleggingsfondsen en op pensioenfondsniveau (in lijn met richtlijnen IMVB convenant en non-compliance UN Global Compact Principles)	In de komende periode voor VRW categorieën volgende onderzoeken: - Mogelijkheden concrete MVB doelstelling. Overall VRW doelstelling lastig gezien grote verscheidenheid aan categorieën en kenmerken - Per beleggingscategorie onderzoeken of bijvoorbeeld aanscherping van uitsluitingen wenselijk is en wat impact is op universum, risico en rendement (kan leiden tot andere (ESG) benchmark) - Meten carbon footprint. Niet direct doelstelling om op te sturen i.v.m. wijze van meten (bv. green bonds), sturings(on)mogelijkheden en data beschikbaarheid & betrouwbaarheid - Analyse bijdrage aan E, S en G factoren (zowel positief als negatief) en mogelijke acties om ESG profiel te verbeteren. Bijvoorbeeld uitsluiten, of (soft) target positieve bijdrage energietransitie en speerpunten van het pensioenfonds - Analyse uitsluiten energie & utilities - Alternatieve ESG benchmarks Nader onderzoeken: - Meedoen aan collaborative engagements - Specifieke engagement op bepaalde onderwerpen/speerpunten Binnen beleggingsfondsen/mandaatinvulling: - ESG rating (o.b.v. methodiek fondsbeheerder) externe managers actieve beleggingsfondsen (100% A of B (op schaal A t/m D)) - Onderschrijving United Nations Principles for Responsible Investment (UNPRI) alle externe managers - Uitbreiden rapportages op MVB gebied, bijvoorbeeld meten op (bijdrage aan) SDG's
Bedrijfsobligaties	Geen expliciete MVB doelstelling	Binnen beleggingsfondsen/mandaatinvulling: - ESG rating (o.b.v. methodiek fondsbeheerder) externe managers actieve beleggingsfondsen (minimaal 2/3e A of B (op schaal A t/m D)) - Onderschrijving United Nations Principles for Responsible Investment (UNPRI) nieuwe externe managers (85% minimum) - Meten carbon footprint en ESG risk rating Voor green bonds: rapportage over vermeden CO₂ emissies a.g.v. groene projecten	In Q1 2022 evaluatie allocatie Green Bonds, samenstelling portefeuille en gewicht green bonds in totale (bedrijfsobligatie) portefeuille
Bedrijfsobligaties ex. Financials	Geen expliciete MVB doelstelling		ESG screening securities en minimum ESG niveau voor beleggingen in fonds
Green Bonds	Bijdrage aan thema klimaat		PF voert engagement met beheerder beleggingsfondsen om SFDR classificatie te verhogen naar artikel 8.
Asset Backed Securities	Geen expliciete MVB doelstelling		Uitbreiden uitsluitingscriteria voor staatsobligaties opkomende landen in Q1 2022
Obligaties opkomende markten	Geen expliciete MVB doelstelling		In Q1 2022 analyses uitvoeren naar de mogelijkheden voor verduurzaming categorie High Yield
High Yield obligaties	Geen expliciete MVB doelstelling		- Uitsluitingen, hoge gewicht van energiesector kan leiden tot andere (ESG)benchmark - Specifieke ESG benchmark (impact op verwachte rendement en risico, hoge correlatie tussen ESG rating en kredietwaardigheid)
Nederlandse hypotheek	Geen expliciete MVB doelstelling	- Faciliteren eigen woning bezit - Humaan achterstandsbeheer - Goed bijzonder betalingsbeheer - Promoten van verduurzaming woningen - Toegang jongeren en ouderen tot woningmarkt optimaliseren	- PF voert engagement met beheerder beleggingsfondsen om SFDR classificatie te verhogen naar artikel 8. - Verdere verduurzaming van hypotheekportefeuille is continue proces bij externe managers Aegon en ASR - Dialog met beheerders om (nog meer) inzetten op verduurzaming van bestaande woningen: - Aanbieden van voordelige financiering voor verduurzaming - Geen intermediairskosten - Korting op hypotheekrente bij verbetering energielabel
Inflatie gerelateerde obligaties	Geen expliciete MVB doelstelling	Het land dat de staatsobligaties uitgeeft dient een Sustainalytics ESG letter grade te hebben van B of hoger	Discretionaire mandaat kent al expliciet minimum niveau voor ESG score

Private Equity en vastgoed			
Beleggingscategorie	Huidige MVB-doelstelling	Aanvullende MVB aspecten (huidig)	Vervolgstappen
Private Equity	Geen expliciete MVB doelstelling	- ESG-criteria zijn een vast onderdeel bij de selectie van private equity managers (ESG due diligence conform OESO richtlijnen). - Omdat de beleggingen in private equity via fondsen lopen zijn ESG aspecten extra van belang bij de selectie en monitoring van managers vooraf. - Bij de selectie van partijen wordt meegewogen of en welke ESG factoren zij betrekken bij hun investeringsbeslissingen. Ook wordt nagegaan of deze partijen hun invloed aanwenden om verantwoord ondernemen in brede zin te stimuleren. - Voor nieuw te selecteren private equity fondsen deelt de beheerder de door PF KPN afgegeven RI richtlijnen vooraf met fondsmanagers en vraagt hen te faciliteren dat PF KPN kan worden uitgesloten van beleggingen die niet overeen komen met deze richtlijnen - Daarnaast wordt ernaar gestreefd om in een side letter op te nemen: - Erkenning van principes UN Global Compact - Gebruik van principes UN Global Compact bij investeringsafwegingen	- Consistent meten van ESG indicatoren is op dit moment nog lastig voor private beleggingen. - Het bepalen van een expliciete doelstelling en daarop sturen is daardoor momenteel niet mogelijk. Andere pensioenfondsen kennen ook (nog) geen expliciete MVB-doelstellingen voor private equity - In de rapportages kan meer expliciet worden ingegaan op voorbeelden op het gebied van MVB. Dit kan zowel op het niveau van fondsendiversiteit (bijvoorbeeld CO₂ neutraal opereren managers, , meten carbon footprint bij bedrijven en PRI signatories) als van bedrijven (voorbeelden van projecten op het gebied van klimaatveranderingen, groene oplossingen, verduurzaming productieprocessen).
Vastgoed (niet beursgenoteerd)	- Jaarlijkse beoordeling van prestaties op het gebied van duurzaamheid aan de hand van GRESB ESG benchmark - Uitsluitend beleggingen in niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen die een GRESB score halen die hoger is dan het gemiddelde van de peer group van het desbetreffende fonds, of in vastgoedfondsen die de potentie hebben dit op termijn te bereiken. - Voor nieuwe beleggingen in vastgoedfondsen door het pensioenfonds is deelname aan GRESB vereist.	- Voor beleggingen in niet-beursgenoteerd heeft het pensioenfonds specifieke ESG-richtlijnen opgesteld. De richtlijnen worden vooraf gedeeld met de fondsmanagers van nieuw te selecteren fondsen, met het verzoek zich hieraan te committeren. - Engagement op het gebied van duurzaamheid en ESG vraagstukken - Eisen voor toegestane landen op gebied van transparantie en corruptie	- In 2020 was de GRESB score van de vastgoedportefeuille van PF KPN 14 punten hoger dan de wereldwijde peergroup van niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen - Naast de totaalscore geeft de GRESB benchmark inzicht in hoe er in de vastgoedsector wordt omgegaan met duurzaamheid, bijvoorbeeld op het gebied van energie, CO2 uitstoot en waterverbruik, gezondheid en veiligheid - Op basis van de GRESB resultaten meer gedetailleerde scores opnemen over gezondheid en veiligheid - Aegon AM blijft actief de dialoog blijven voeren met fondsen om duurzame initiatieven te stimuleren en bijvoorbeeld in te zetten op verduurzaming van bestaand vastgoed in de portefeuille - Momenteel in de markt nog geen breed gedragen collectieve engagement trajecten. Eerste collectief engagement initiatief werd recent gelanceerd. Aegon AM houdt in de markt ontwikkelingen hieromtrent in de gaten. In toekomst mogelijk interessant om slagkracht in engagement trajecten te vergroten
Vastgoed (beursgenoteerd)	Geen expliciete MVB doelstelling	- ESG rating (o.b.v. methodiek fondsbeheerder) externe managers actieve beleggingsfondsen (minimaal 2/3e A of B (op schaal A t/m D)) - Onderschrijving United Nations Principles for Responsible Investment (UNPRI) nieuwe externe managers (85% minimum) - Meten carbon footprint en ESG risk rating - Uitsluitingen & engagement	- De allocatie naar vastgoed binnen de totale portefeuille betreft in principe een allocatie naar niet-beursgenoteerd vastgoed. Als gevolg van beperkte liquiditeit kan beursgenoteerd vastgoed worden aangehouden. - Blijvend aansluiten bij het generieke MVB-beleid van de aandelencategorieën zonder specifieke extra richtlijnen voor beursgenoteerd vastgoed - ESG rating (o.b.v. methodiek fondsbeheerder) externe managers actieve beleggingsfondsen (100% A of B (op schaal A t/m D)) - Onderschrijving United Nations Principles for Responsible Investment (UNPRI) alle externe managers

